

Τὰ προβλήματα τῆς πατριωτικῆς ποίησης τοῦ Βαλαωρίτη

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι χρόνια τώρα τὴν πατριωτικὴ λογοτεχνία δὲν τὴν ἔχομε σὲ πολλὴ ἐκτίμηση, δὲν εἶναι τῆς μῦδας, ὅπως ἄλλοτε. "Ὁ ὅμως τῆς δώσουμε ἓνα ἄλλο ὄνομα—συνώνυμο—π.χ. στρατευμένη λογοτεχνία, θὰ δοῦμε ὅτι κατ' ἀρχὴν δὲν εἶναι ἀπορριπτέα" εἶναι συζητήσιμη. Βλέπετε, εἴμαστε δέσμοι τῶν λέξεων" γι' αὐτὸ ὁ πρὸ σίγουρος δρόμος γιὰ νὰ φτάσουμε κάπου εἶναι ὁ δρόμος τῶν πραγμάτων καὶ ὄχι ὁ δρόμος τῶν λέξεων! Καὶ ἔδω τὸ πρῶγμα εἶναι ἡ ποίηση τοῦ Βαλαωρίτη.

Ἡ ποίηση τοῦ Βαλαωρίτη εἶναι κυρίως πατριωτικὴ ἢ σὲ πρὸ σύγχρονη ὁρολογία, εἶναι ποίηση στρατευμένη σὲ ἓνα σκοπὸ, σὲ ἓνα ἰδιωματικὸ. Ὁ Παλαμᾶς πρὸς τὸν θαύμαζε καὶ σὲ πολλὰ τὸν εἶχε γιὰ δάσκαλό του γράφει σχετικά: «Τὴν ποίησιν μέσα του δὲν τὴν ζωνοῦσε μὴ καλαισθητικὴ διάθεση, πρὸς ἣταν σκοπὸς ἡ ἴδια ἡ τέχνη του ὑποταχτικὴ μᾶς θρησκείας, τῆς πατριδολατρίας»². «Ἐπίσης ὁ ἴδιος»³. «Ὁ Βαλαωρίτης δὲ φροντίζει πῶς νὰ μᾶς ταξιδέψῃ στὴ χώρα τοῦ ὄνειρου, πῶς νὰ μᾶς ἀνυψώσῃ στὸν οὐρανὸ τοῦ ἐκστατικοῦ»⁴ κοιτάζει περισσότερο πῶς νὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ τὴν ἐνθουσία, πῶς νὰ μᾶς σπρώξῃ μπροστὰ μὲ τὸν ἐνθουσιασμό τοῦ πατριδολατρῆ. Καὶ σὰ νὰ πιστέψῃ πῶς ἀσθένειαι ζωηρότερα ὅ,τι καὶ καλύτερα καταλαβαίνει»⁵.

Καὶ ὁ συστηματικὸς ἐπακριτὴς του, ὁ Ἀποστολάκης, γράφει: «Τὰ ἡρωϊκὰ καὶ πατριωτικὰ τραγούδια εἶναι ἐμμετρη ὑπεράσπιση τῆς Ἰδέας πρὸς φλόγιζε τῆ ζωῇ τοῦ Βαλαωρίτη, πῶς μὲ τὴν κατάρτιση τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου δὲν τέλειωσε ὁ ἀγῶνας παρὰ ῥέπει νὰ συνεχιστῇ μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς μεγάλης ἐθνικῆς ἀναγεννήσεως, τῆς πλήρους ἀνακτίσεως τῶν προγονικῶν δικαιωμάτων—μὴ ἓνα λόγο ὑπεράσπιση τῆς Μεγάλῃς Ἰδέας»⁶.

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἴδιος ὁ Βαλαωρίτης τὸ ἴδιο νοιώθει γιὰ τὴν ποίησίν του. Στὰ Προλεγόμενα τοῦ «Ἀθανάσιου Διάκου» γράφει: «Ὁ Διάκος, εἰς τὸν θερμοτάτων ἀποστόλων τοῦ ἔθνικοῦ τούτου δόγματος, ἀληθῆς ἐνάσχεσις τοῦ ἀσματολικοῦ πνεύματος, ἐπόμενον ἦτο ὅτι ἔπρεπε νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς σφραγίδος ἀπεικονισμένον τὸ ἀνίμα, ὅπερ εἶχεν ὁμότη ἡ διὰ τῆς σπάθης νὰ λύσῃ ἡ διὰ τοῦ αἵματος νὰ καθαρίσῃ. Τὴν ἰδέαν ταύτην πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως ἠθέλησα νὰ διατρανώσω καὶ νὰ ἐμπνήσω εἰς τὸ στιχοῦργημά μου, θεωρῶν ἀπὸ τὴν ὥς τὴν νύχτην δι' ἧς ἀνέκαθεν ἐξογογνήθη τὸ ἔθνος, ὑπὲρ ἧς ἡγωνίσθη, ἐμαρτύρησε, καὶ ἧς τῇ ἀρωγῇ, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, θέλει πάλιν ἀνορθωθῇ. Ἀφαιρουμένης ταύτης, ἡ ἐθνικὴ ποίησις, τὸ ἐγὼ τοῦ Ἑλλήνου, μένει νεκρὸν γράμμα, καὶ τὰ ἄλλα καὶ τὰ δάσανα καὶ αἱ προσδοκίαι τοσαύτων αἰώνων ἀποβάλλονται ἐκ μᾶς τὸ ἰδιαικὸν, δι' οὗ περικυβιτῶνται καὶ παρίστανται ὡς πελώριος ὄγκος ἐλευσίνων ἐρε-

πίων, ἀσκόπως συσσωρευμένων καὶ οἰκτροῦς συνεχομένων διὰ μόνου τοῦ αἵματος καὶ τῆς σαρκὸς ἀπειραριθμίων γενεῶν. Τοιαυτὴ ἐξώμησης τῆς ἐθνικῆς πίστεως εἶναι ἀσυγχώρητον ἔγκλημα, τουλάχιστον εἰς τὰ ἔθνη ἐκείνων οἵτινες προσδεύουσιν ὅτι ἐν πάσῃ σελίδι τῆς ἡμετέρας Ἱστορίας καταφανῆς διαλάμπει ὁ δάκρυλος τοῦ Ὑψίστου»⁷. Εἶναι ἐνδεικτικὸ αὐτὸ πὺρ γράφει στὸν πρόλογο τοῦ «Σαμουὴλ» προβάλλοντας τοὺς λόγους πρὸς τὸν ἀνάγκασαν νὰ γράψῃ τὸ ποίημα: «Ὁ θάνατος τοῦ αὐτοκράτορος (Κ. Παλαιολόγου) ἐξέπληξε τὴν Οἰκουμένην» ἡ θυσία ἐνὸς καλογόρου ἔμεινε θαμμένη εἰς τὸ σκότος τοῦ παρελθόντος. Ὁ πολυτελής μανδύας ἀπέκρυψε διὰ τῆς λάμψεως του τὸ εὐτελὲς καὶ πενιχρὸν ὄραση. Παράνομος θαυματολογία, ἥτις δὲν ἔπρεπε νὰ ἐκτείνεται καὶ πέραν τοῦ μνήματος! Δόξα καὶ τιμὴ τῇ Κωνσταντίνῃ! Ἀλλ' ἀποδοθῆτω καὶ εἰς τὸν πτωχὸν Σαμουὴλ, τὸν δημοκράτην πολέμαρχον, ἡ λατρεία, τὴν ὅποιαν ἀπὸ τοσαύτων χρόνων ὀφειλομένη πρὸς αὐτόν»⁸. Καμμία ἀμφιβολία, λοιπὸν, γιὰ τὸν σκοπὸς τῆς ποίησιν τοῦ Βαλαωρίτη. «Ἀρχισὰ νὰ τυπώω τὸ Διάκο. Θὰ εἶναι τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἐθνικῆς πίστεως» γράφει στὴ γυναῖκα του.

Ποιῆς ὅμως ἦταν οἱ συνέπειες μᾶς τέτοιας στάσεως τοῦ Βαλαωρίτη ἀπέναντι στὴν ποίησιν;

Α

1. Ἡ πρώτη συνέπεια ἦταν καταλυτικὴ γιὰ τὴν ποίησίν του. Ὁ Σολωμὸς εἶπε: «Τὸ ἔθνος πρόκειται νὰ μάθῃ νὰ θεωρῇ ἑθνικὸν ὅ,τι εἶναι ἀληθές»⁹. Ὁ Βαλαωρίτης ἔκαμε τὸ ἀκριβὲς ἀντίθετο. Καθένας καταλαβαίνει πόσο ἐζημίωσε τὴν ποίησίν του αὐτὸ. Μερικὰ παραδείγματα θὰ τὸ δείξουν. Στὸ Δ' ἔσμα τῆς «Κυρὰ Φροσύνης» παρουσιάζει ὁ Βαλαωρίτης τὸ Μητροπολίτη Ἰγνάτιο νὰ κἀν ἐθνικὴ διδασκαλία στὴ μελλοθάνατη Φροσύνῃ ἀντιγράφει μερικοὺς στίχους:

Καὶ πῶς, καὶ πῶς ληροβόνηρες ὅτ' ἦσαν Ἑλ-
ληνίδα,
κι' ἀγάπηρες τοῦ Ἀλήπασα, Φροσύνῃ μου,
τὸ τάκνο;

.....
καὶ σὺ, καὶ σὺ καὶ τοὺς ἔδωκες, παιδί μου,
τὴν καρδίαν σου,
τοὺς ἔδωκες τὸ αἷμα σου, τὰ μητρικά σου
σπλάχνα,
αἷμα καὶ σπλάχνα ἑλληνικά, νὰ τὰ μολύνῃ
Τούρκος!

.....
Φροσύνῃ, τί νὰί πάκαμες, πῶς ἐτυφλώθης
τόσο;

είναι μεγάλο, φοβερό το κρίμα σου, παιδί μου,
και μόνο το μαρτύριο δύναται να το πλύνη.
Φροσύνη μου, το δέχεσαι μ' αγάπη, χωρίς
πίκρα;

.....
Παιδιά μου, μη δειλιάσετε! Έλστε να σάς
δώσω

το ύστερό μου το φιλί. 'Η ώρα πλησιάζει.
Ευτυχισμένες! Τοῦ Θεοῦ τὸ πρόσωπο θά
ἴδῃτε!

.....
Τέτοια λόγια όμως την ώρα εκείνη είναι ἀνή-
κουστα. Είναι ολοφάνερο πόση ζημιὰ ἔπαθε
ἡ ἀλήθεια ἐδῶ. Καὶ ἡ μορφή τῆς Φροσύνης
σ' αὐτὸ τὸ ἔργο εἶναι ἀφύσικη. Ὁ Π. Νιρβά-
νας παρατηρεῖ: «Ὁ ἄκρατος πατριωτισμὸς τοῦ
Βαλαωρίτη ἔδωκε τὸ χεῖρ στὸν ἄπειρο ρωμαν-
τισμὸ του, γιὰ νὰ ζημιώσῃ ἀκόμα περισσότερο
τὴν ποιητικὴ του ἐκτέλεση. Γιατὶ νομίζω ὅτι
καὶ χωρὶς τὰ πατριωτικὰ—θρησκευτικὰ ἐλατή-
ρια τῆς μετάνοιας, ποὺ τοποθετεῖ ὁ ποιητὴς
μέσα στὴν ἐρωτευμένη ψυχὴ μιᾶς γυναίκας
γιὰ νὰ τὴν ἀποκαταστήσῃ σ' ἕνα ἀνώτερο ἠθι-
κὸ μεγαλεῖο, ἡ ἡρώιδα του θά ἔμεινε πάντα μιὰ
ἀσύγκριτη ποιητικὴ ἡρώιδα, ἀληθινότερα καὶ
ὠραϊότερα ἴσως ποιητικὴ, παρὰ ὅσο φαίνεται
μὲ τὸ στεφάνι τῆς ὁσιομάρτυρος, ποὺ τῆς φέ-
ρεσε στὰ ὠραῖα τῆς μαλλιάς».8

Καὶ ὅταν γράφῃ ποιήματα γιὰ πρόσωπα
ποὺ δὲν συμπαθεῖ, γιὰ πρόσωπα μισητὰ, ἐκεῖ
ἀκόμη περισσότερο δὲν ἔχει τὸ μάτι του καθαρ-
ὸ ὥπως πρέπει νὰ εἶναι ὅταν ἀντικρῶσῃ κανέ-
να τὸ παρελθόν. Γιὰ τὸ «Γῶγο», ποίημα ἀτε-
λειώτο, ἔγραφε: «Τὸ προδότην τούτων εἶχα
κατὰ νοῦν νὰ στιγματίσω πρὸς παραδειγματι-
σμόν καὶ πρὸς κατάραν αἰωνίαν, ἀλλ' αἱ οἰ-
κογενειακαὶ μου ἀσχολίαι δὲν μοι ἐπιτρέπουν
πλέον τοιαῦτα ἐπιχειρήματα».9 Καὶ στὸν πρό-
λογο τοῦ «Θανάσι Βάνιας» «Ἡθέλησα καὶ ἐ-
γὼ εἰς τὸ γενικὸν ἀνάθεμα νὰ οἶψω τὸν λίθον
μου κατὰ τοῦ κακοῦργου τούτου». Πῶς, λοι-
πὸν, νὰ ἀνεβάσῃ ψηλότερα τὸ λαὸ ὁ ποιητὴς
ἀφοῦ ἀκολουθῇ «τὸ γενικὸν ἀνάθεμα» καὶ μὲ
ποιά ἀλήθεια νὰ τὸν φωτίσῃ;

2. Ἀφοῦ ὅμως ἡ ἀλήθεια ἤρθε τῇ δευτέρῃ
θέσῃ, στὴν ποίηση τοῦ Βαλαωρίτη, εὐχαλοῦ-
ται ὁ ποιητὴς νὰ γλιστρήσῃ πρὸ κάτω στὸν
κατήφορο. Τὰ περισσότερα ποιήματα εἶναι
μᾶλλον ρητορικὰ δοκίμια. Ἐνα παράδειγμα
ἀρκεῖ: εἶναι μερικοὶ στίχοι ἀπὸ τὸν «Ἀσπα-
σιὸν πρὸς τὴν μητέρα Ἑλλάδας».

Κύτταξ' ἐδῶ τὰ μέτωπα πῶς τάχει αὐλα-
κωμένα
ὁ πόνος κι οἱ ἐνθόμηνες! Τὰ μάτια θολωμένα
ἀπόστασαν στὴ σκοτεινιά, γιὰ λίγο νὰ σση-
στούνε!
Εἶδαν τὸ Σοῦλι νὰ σφαγῇ κι' ἐμπρὸς τοὺς νὰ
χυθοῦνε
τ' ἀνδρειωμένα σπλάχνα του, τοῦ πλάστη
περηφάνεια,

κι ἄταφα κι ἀμνημόνευτα στὰ πεῖρα, στὰ
πλατάνια
νὰ σέρνουν τὰ ξεσκλίδια τοὺς κοράκια πε-
νασμένοι

Εἶδαν τὸ Κοῦγκι νὰ καὶ κι ὁλόρθῃ ν' ἀνι-
σταίη
στὰ σύγνεφα ἡ καπνούρα του, σὰ μαῦρο πῆ-
δαρ

ποὺ φύτρωνε ἀπ' τὴ στάχτη του γιὰ νὰ με-
ταμορφωθῇ
Εἶδαν τὸν Ἀλῆπασα νὰ ρυάζεται τριγύρω
τοῦ ἰσχυροῦ

.....
κ' εἶδαν τότε ἕνα φονιά τὰ νύχια νὰ κορφαί-
νη
στὴν ἔμορφη τὴν Πάργα σου καὶ στοῦ θεοῦ
τὸ στόμα

κ.τ.τλ., κ.τ.λ.....

Καὶ πολὺ ἐπιτυχημένα ὁ Νιρβάνας τὸ γε-
στοτάτο ποίημα εἰς «τὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀδελ-
φοῦ Γρηγορίου τοῦ Ε' Πατριάρχου Κωνσταντι-
νουπόλεως» τὸ χαρακτηρίζει ἐρητορικὸ ὀρθολογικόν.

3. Ἔτσι, λοιπὸν, ποὺ τὸ ποίημα τοῦ Βαλα-
ωρίτη εἶναι ῥητορικὸ κατασκευασμα καὶ ὅτι
ἀπρητεῖ τὴν ἀλήθεια ἀλλὰ τὴ σκοπιμότητα,
φυσικὸ ἦταν τὰ πρόσωπα ποὺ κινεῖται ἐκεῖ
μέσα, νὰ μὴν εἶναι Μορφές: δὲν σοῦ δύνανται
δηλαδὴ, τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι ζωντανὰ εἰ-
κόσματα. Εἶδαμε προηγουμένως τὴν «Κιρὰ Φε-
σῆνη». Στὰ ἴδια ἀχνάρια εἶναι κατασκευασμέ-
νοι οἱ περισσότεροι ἥρωες τοῦ Βαλαωρίτη.
Καὶ αὐτὸ γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴν τελευτὴν ἐ-
ξωτερικὴ κατασκευὴ τοῦ ἥρωα χωρὶς ἐσωτε-
ρικὴ ζωὴ, χωρὶς βάθος: κινήματα καὶ χειρωνα-
κτικὲς ἐλπίδες ἀρκετὰ σ' αὐτοὺς τοὺς ἥρωες: ἐ-
κνωση φυχῆς ὅμως ὄχι. Τὸ πάρα κάτω κομμάτι
ἀπὸ τὸ «Σαμουήλ».

Ἐπρόβαλ' ὁ καλόγερος. Τὸ πρόσωπό του
φέγγε
σὰ χιονισμένη κορυφὴ στοῦ πεγγορίου τῆ
λάμψης.

Στὰ λαδωμένα χέρια του βαστοῦσ' ἕνα ὀ-
ρελί
πᾶλεισε μέσα θάνατο φωτιά κι ἀπελπίσια.
Ἐκεῖνο μονο τῷμεινε, ἐκεῖνο μόνο φθάνει.

Ἐμπρὸς στὴν Πύλη τοῦ ἱεροῦ μονάχος του
τὸ στέκει
καὶ τρεῖς φορές τὸ δλόγησε καὶ τρεῖς φορές
τὸ φέχεται.

Σὰν νῆταν Ἅγια Τράπεζα, σὰν νῆταν Ἀρ-
τοφάρη
ἐπιβῶσ' ὁ καλόγερος ἐπάνω τὸ ποτήρι,
καὶ σιωπηλὸς κι ἀτάραχος ἀναψε θειοφάρη.

Τὰ γόνατά του ἐχτύπησαν ὀρμητικὰ τὴν
πλάκα,
ἐσώκωσε τὰ χέρια του, τὸ πρόσωπό του ὁ-
νόφει.

κι οἱ πέντε τὸν ἐκύτταζαν δουδοὶ μέσα σὺν
μάτια.

Εἶναι ολοφάνερη ἡ προσπάθεια τοῦ Βαλα-
ωρίτη νὰ δώσῃ ζωντάνια στὴν ἱερὴ στιγμὴ μι-
χτυπητὲς λέξεις, παρομοιώσεις, κινήσεις, μέ-

ταια όμως· δὲν σὲ ἀγγίζει ἡ σκηνή. Τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ σὲ ἄλλα ποιήματα. Ὁ Βαλαωρίτης δὲν μπορεῖ νὰ μπῇ μέσα στὴν ψυχὴ τῶν ἡρώων. Καμμιά φορὰ τὸ ὁμολογεῖ:

Ἦχι νάμουνα μὲς τὴν καρδιά τοῦ Κίτζου τοῦ
Σουλιώτη,
νὰ μέτραγα τοὺς χτύπους τῆς, νάνιωθα τὴ
λαχτάρα!

(Ὁ Κίτζος καὶ τὸ γεράκι) ||

Ἀφοῦ όμως δὲ μπῆκε στὴν καρδιά τοῦ Κίτζου ὅλα τὰ ἄλλα, γιὰ τὴν ποίησιν τουλάχιστον, περιττεῦν. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὰ πρόσωπα δὲν ἔχουν ἐσωτερικὸ, ψυχικὸ περιεχόμενο προσπαθοῦν νὰ καλύψουν τὸ κενὸ ρητορεύοντας. Μερικὰ παραδείγματα:

Τρέχ' ἀδελφέ μου, γλύτωσε, μὴ μὲ
ψυχοπονέσαι.

Κι ἂν μ' ἀγαπᾷς καὶ πιθυμᾷς νὰ πάω φχα-
ριστημένος,

κόψε μου τὸ κεφάλι μου μὴ μοῦ τὸ πάρ' ὁ
Ἀράπη,

καὶ φέρ' το πάνω στ' Ἀγραφα, καὶ διάλεξ' ἓνα
δράχο

καὶ δὸς του το νὰ τὸ φορῇ, κορφὴ του νὰ τὸ
κόψῃ,

νὰ τὸ φορῇ, νὰ τὸ βαστᾷ σὰν περικεφαλαία.
Ἐλ' ἀδελφέ μου, γλήγορα, γλήγορα νὰ μὲ
κόψῃς

νὰ πάγω κεῖ ψηλὰ ψηλὰ.....

(Ὁ Κατζαντώνης)

Βέβαια ἡ ἐπιθυμία τοῦ κλέφτη νὰ τοῦ πάρουν οἱ σύντροφοι τὸ κεφάλι γιὰ νὰ μὴ τὸ ντροπιάσουν οἱ Τούρκοι εἶναι γνωστὸ μοτίβο ἀπὸ τὰ δημοτικὰ τραγούδια· ἀπὸ κεῖ τὸ ξεσήκωσε ὁ Βαλαωρίτης. Γιὰ νὰ γίνῃ όμως φανερὴ ἡ διαφορὰ Βαλαωρίτη καὶ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ παραθέτω σχετικὸς δημοτικὸς στίχους:

Ποῦ εἶσαι, καλὲ μου ἀδερφέ, καὶ πολλαγα-
πημένε;

γύρισε πίσω, πάρε με, πάρε μου τὸ κεφάλι,
νὰ μὴν τὸ πάρ' ἡ παγανιά καὶ ὁ Ἰησοῦφ ἀ-
ράπη.

καὶ μοῦ τὸ πᾶν στὰ Γιάννινα τ' Ἀλλ' πᾶσά
τοῦ σκύλου.

(Τοῦ Γυφτάκη) 12

Χάσμα μέγα ἀνάμεσα στὴν ἀλότητα τοῦ δημοτικοῦ τραγουδιοῦ καὶ στὴ φιλέρεσκη ρητορεία τοῦ Βαλαωρίτου Κατζαντώνη.

Ἡ ἴδια διάθεση γιὰ ρητορεία καὶ αὐτοθαυμασμό στὸν ἐτοιμοθάνατο Βλαχάδα:

Ἐχω καρδιά 'πὸ μάρμαρο καὶ σιδερένια
σπλάχνα

καὶ δειλία δὲ μὲ πλάκωσε, καὶ θάνατο δὲν
τρέμω.

Ποιὸς εἶσαι σὺ ὁ ἀσπλαχνος, ποῦ δὲν ψυχο-
πονέσαι

καὶ μοῦ χαλᾷς τὸν ὕπνο μου καὶ κόβεις τ'
δνεῖρό μου;

(Εὐθύμιος Βλαχάδας)

Τι ἄλλο ἀπὸ ρητορικὸς λόγος εἶναι ἐὼ Ἀἴμιος καὶ τὸ καρυοφύλλι τοῦ; 48 στίχους ἔχει τὸ ποίημα γιὰ νὰ περιγράψῃ τίς τελευταῖες στιγμὲς τοῦ ἐτοιμοθάνατου γερο—Ἀἴμιου· καὶ ἀπ' αὐτοὺς οἱ 33 εἶναι ὁ ρητορικὸς ἐπικήδειος λόγος ποῦ ὠστόσο ἐκφωνεῖ ὁ ἴδιος ὁ ἐτοιμοθάνατος. Καὶ εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι καὶ στὰ τρία παραδείγματα οἱ ἥρωες ρητορεύουν ἐτοιμοθάνατοι· σὲ μιὰ ὥρα, δηλαδή, ποῦ λιγώτερο ἀπὸ κάθε ἄλλη τῆς ταιριάζει ἡ ρητορεία.

Εἶδαμε προηγουμένως πὼς τὰ πρόσωπα τοῦ Βαλαωρίτη εἶναι χωρὶς βάθος, χωρὶς ψυχικὸ περιεχόμενο. Αὐτὸ δημιουργεῖ μιὰν ὀλκότητα στὰ πρόσωπα ἀντίθετα σὲ κάθε νόημα ποιητικὸ.

Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἐπὶ δέησης στὸ «Σαμουήλ». Παρακαλεῖ ὁ ἥρωας τὸ Θεὸ τώρα ποῦ θὰ πεθάνῃ νὰ τοῦ κάμῃ τὴ χάρι νὰ ζήσει στὴν ἄλλη ζωὴ ὡς καὶ στὴν ἐπίγεια:

Ἐκεῖ ψηλὰ στὸ θρόνο σου
στὴν τὴσσι βασιλεία,

δῶσε σὲ μᾶς τοὺς δύστυχους
μικρὴ καὶ ταπεινά,

νὰ μοιάζῃ μὲ τὸ Σουλι μας,
καὶ δῶσε μου ἓνα δράχο

κι ἐκεῖ στὸ Κοῦγκι νάχω.

Μαζί μου παίρνω τὰ κλειδιά,

πλάστη μου δὲν τ' ἀφίνω,
οὔτε σ' ἐσὲ τὰ δίνω.

Ἐκεῖ ψηλὰ στὸν οὐρανὸ
νὰ τὰ φορῇ στὴ μέση

ὁ Σαμουήλ ὁ δούλος σου
θὰ σὲ παρακαλέσῃ.

Πατέρα μου, μὴ πετραχθῇς,
κάμε μου αὐτὴ τὴ χάρι

ἄλλος νὰ μὴ τὰ πάρῃ.

Θὰ μπορούσε νὰ παρουσιάσῃ τὸν ἥρωα ὁ Βαλαωρίτης νὰ ἔχῃ τέτοιες ἀπαιτήσεις· ἔπρεπε όμως νὰ τὸν κατασκευάσῃ ἀπλοῦς, τελείως λαϊκὸν καὶ ἀπαισιόχο· δὲν εἶναι τέτοιος ὁ Σαμουήλ.

4. Ἀφοῦ όμως δὲν ἀποτελοῦν Μορφὲς οἱ ἥρωες τοῦ Βαλαωρίτη ἔπαυσε ἡ ποίησιν του νὰ ἔχῃ ἕναν ἐσωτερικὸ δεσμό. Σκέτα γεγονότα οἰκοδομοῦν τὸ ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη, εἴτε σκόρπια, εἴτε δευμένα σὲ τάξη. Ὅταν ἐτοιμαζόταν νὰ γράψῃ τὸ ποίημα γιὰ ἐτὸν ἀνδριάντα τοῦ ἀσπίδου Γρηγορίου τοῦ Ε'... σὲ γράμμα στὴ γυναῖκα του εἶπα περιγράφει τίς δυσκολίες ποῦ ἀντιμετώπισε: «Ὅλα, λοιπὸν πρέπει νὰ τὰ θίξω καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ Πατριάρχου, καὶ τὰ κυριώτερα ἄλλα τῆς ἐπαναστάσεως, καὶ τὴν ἐθνικὴν ἐξέγερσιν, καὶ τὴν πανήγυριν τῆς ἡμέρας, καὶ τὴν φιλοξενίαν τῆς

Ρωσίας καλ... καλ... και δὲν ἤξεύρω πόσα και πόσα, τὰ ὅποια ὡς σμήνος μελισσῶν βομβοῦν ἐν τῇ φαντασίᾳ μου»¹³

«Ὅλα πρέπει νὰ τὰ θίξῃ» και ὁμως ὁ ἀγῶνας τοῦ ποιητῆ εἶναι ἄλλος, τελείως διαφορετικός. Καὶ ἕνα παράδειγμα ἀπὸ τὸν «Σαμουήλ» εἶναι ἡ ὥρα ἡ ἱερὴ ποῦ κοινωνοῦν οἱ πέντε ἥρωες:

Ὁ πρῶτος ἐμετάλαβε, μεταλαβαίνει και ἄλλος, τὴν ἔδωκε στὸν τρίτον, κι ὁ τέταρτος τὴν παίρνει, και φθάνει ὡς τὸν ὅσπερ και τοῦ τῆν προσφέρει.

Ἀναρωτιέσαι ἂν οἱ ἥρωες ἦταν δέκα ποῦ θὰ ἔβγαυε αὐτὴ ἡ λογιστικὴ ἀπαρίθμηση. Βέβαια θὰ μοῦ πῆτε ὅτι στὴν ποίηση δὲν πᾶνε τέτοια ἐρωτήματα· ἔλα ὁμως ποῦ τὰ προκαλεῖ ὁ ποιητής!

5. Ἐπειδὴ, λοιπόν, τὰ γεγονότα τῆς ἐμπειρίας δὲν κατόρθωσε ὁ Βαλαωρίτης νὰ τὰ μετουσιώσῃ σὲ ποίηση καταφεύγει στὴς ἀπειθάνητες. Σὲ πάρα πολλὰ ποιήματά του συμβαίνουν παράξενα πράγματα. Τὸ δριμυλόκασιμα τοῦ «Σαμουήλ» ἡ μετουσίωση τοῦ αἵματος τοῦ «Κατ'αντώνη» οἱ θαυματουργοὶ τρεῖς χρυσὲς τρίχες τοῦ «Βλαχάδας» ὁ θάνατος τοῦ «καρυφυλλιοῦ τοῦ Δήμιου» ἡ Ἀνάληψη τοῦ «δαχτυλιδιοῦ τοῦ Ἀθανάσιου Διακόνου»

μιά σπιθ' ἀστράφτει ἀπὸ τῇ γῇ... Σκῶνουνε τὰ μάτια και βλέπουν ἕνα φτερωτὸ, χρυσο δακτυλίδι, ποῦ ἀνέβαινε στὸν οὐρανὸ... Πότε, θανάση, πότε, θὰ νάρθῃ πάλαι νὰ μᾶς ὀρθὴ και ποῖος θὰ τὸ φέρῃ; τὸ φυλαχτὸ σου τάκριδ'... Πότε θανάση, πότε;...

Σωστὰ παρατηρεῖ ὁ Ἀποστολάκης¹⁴ «Τὸ ψυχικὸ μεγαλεῖο, ὁ ἡρωϊσμός τῶν ἀγωνιστῶν, πράγματα δεβαιωμένα ἀπ' τὴν ἱστορίαν, γίνονται ἀπίστευτα κι ἀπίθανα· τὰ σάλεψε στὴν ψυχὴ μας ἡ Τέχνη τοῦ Βαλαωρίτη, ἡ ψεύτικη δηλαδὴ ὑπερβολὴ κι ὁ συστηματικὸς διασμός τῆς κοινῆς ἐμπειρίας τοῦ ἀνθρώπου».

B

Αὐτὲς ἦταν στὴν ποίηση τοῦ Βαλαωρίτη οἱ συνέπειες τοῦ γεγονότος ὅτι ἔθεσε τὴν ἀλήθεια σὲ δευτέρω μοῖρα ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἐξυμνηστικὴν τοῦ ἰδιανικοῦ τοῦ ποῦ ἦταν ἡ Μεγάλη Ἰδέα.

Ἀπομένει νὰ ἰδοῦμε, συντομώτερα, πῶς χρησιμοποίησε ὁ Βαλαωρίτης τὴ γλῶσσα.

1. Ἡ πρώτη ἐντύπωση ἀπὸ τὴν ποίηση τοῦ Βαλαωρίτη, εἴτε στὰν τὴ διαβάσουμε, εἴτε, πρὸ πολλοῦ, στὰν τὴν ἀκούμε εἶναι πῶς ἔχει λέξεις θορυβώδεις, χρησιμοποιοῦ λέξεις φανταχτε-

ρὲς. Ὁ ἴδιος ἐκ προγοῦματος θεωρεῖ τέτοιες λέξεις. Γράφει στὴ γυναῖκα του στὰν ἐπιστολὴν τὸ ποίημα στὸν «ἀνδριάντα...» ἐλογιοῦντάς ὅτι τὸ ποίημα δὲν πρέπει νὰ συγκινοῦν ἐκ περισσοτέρων τῶν 120 στίχων δεκαπεντασυλλάβων, διότι ἀδύνατον εἶναι νὰ ἀπαγγεῖ τις περισσοτέρας ἐν μέσῳ ἐκρυπτικῆς πλατῆας. Ἀλλ' ἕκαστος αὐτῶν πρέπει νὰ εἶναι κρυστῶς φλογερώτατος». ¹⁵ Καὶ στὸ ἑξῆς τοῦ «ἐνὰ διατυπώσεως εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι ἀστροπιδὸν νὰ κλονίζον τὸς ἀκροατὰς»¹⁶. Μερικὰ παραδείγματα:

- α. Τ' ἀνδρεωμένα μέτωπα τὸ μάρμαρο γυπάζει.
β. Τὰ γόνατά τοῦ ἐχτύπησαν ὀρμητικὰ τὴν πλάκα. (Σαμουήλ)
γ. Τὸ θάνατο ὅσοι ἐγεύτητε, τώρα ζωὴ χρεώστε (25η Μαρτίου)
δ. Τὸ λείψανό σου τὸ φτωχὸ, τὸ ποδοπονημένο,
τ' ἀνάστησε ἡ ἀγάπη μας κι ἔδωκε μαρμαρωμένο
θὰ στέκη ὁλόρθο, ὁκλόνητο κι αἰώνιο διὰ τὴν ἔσση,
νῶναι φοβέρα ἀδιάκοπη σ' Ἀνατολὴ καὶ Δύση.
(Ὁ ἀνδρὴς τοῦ δοσιμίου Γρηγορίου...)
ε. Τὸ μούγκρισμα τοῦ κύματος, τὴν ὅσπερ χυμένη φοβέρα
χιλίας φορὲς τὴν ἤκουσεν ὁ δρόχος στὸν αἰθέρα
ν' ἀνηθοῦ τρομαχτικὰ χωρὶς κἂν νὰ ἐξυμνήσῃ
καὶ σήμερ' ἀνστήριχας, λὲς θὰ λιγοψύχῃ.

Οἱ τελευταῖαι στίχοι εἶναι ἀπὸ τὸ ποίημα «Ὁ Βράχος καὶ τὸ κύμα». Τοῦτο τὸ ποίημα εἶναι χαρακτηριστικὸ τοῦ πῶς μεταχειρίζεται τὴ γλῶσσα ὁ Βαλαωρίτης. Εἶναι φανερό ὅτι ὁ Βαλαωρίτης προσέχει σκέτῃ τὴ λέξη· δὲν τὴν ἐνδιαφέρει ἂν ὁμοιοποιεῖται μετὰ τὸν κόσμο τῆς γλῶσσας. Ὁ Παλαμάς παρατηρεῖ σχετικά: «αἱ λέξεις κανεὶς γὰρ νὰ ταῖα καὶ μετὰ τὴν αἰσθησὶν τοῦ Βαλαωρίτη καὶ μετὰ τὴν ποίησίν του νὰ εἶναι... ὅχι μόνον καθάριος δημοτικὸς, ἀλλὰ καὶ γλωσσικὸς φετιχιστὴς, νὰ τὴν τροχάβει εἰδικολατρικὰ ἡ ἰδεατὴ ὁμορφία τῆς λέξης, σχεδὸν ἀνεξάρτητ' ἀπὸ τὸ νόημα καὶ ἡ λέξη μᾶς ἐποβάλλει... Στὸ Βαλαωρίτη ἡ λέξη ποῦ λὲς πῶς ἐπάσχει αὐτόνομη, καὶ ποῦ κινεῖται, στερογγυλὴ, ὀγκωμένη, ὀρεοειδὴς, ἀπάρθενη, πρωτόδωλαστη, πρωτόδωλα, πρωτόγεννη, περισσῆ».¹⁷

Ἔτσι μετὰ ἀπὸ τὸ πρῶτο ἀκουσμα, καὶ πραγματικὰ σὲ ἐντυπωσιάζει, δὲν μπορεῖς νὰ βρῇς σ' αὐτὴ τὴν ποίησιν κάτι τὸ σίγρει. Γι' αὐτὸ γρήγορα τὴν ξεχνᾷς ἢ σὲ ἀπαιθεῖ. Εἶναι δικαιολογημένο τὸ μικρὸ συναίσθημα τοῦ Βαλαωρίτη ἐπειδὴ ξεχάστηκε ὁ ἐρητοκρὴς τοῦ Βοϊσώδου εἰς τὸν «ἀνδριάντα...».

Ἐρλόγισσε τὸν οὐρανὸ
τ' ὅσπερ· μίαν ὥρα...
ποῖος τὸ θυμᾶται τώρα; 18

2. Αὐτὴ ἡ τακτικὴ ὅμως μὲ τὴ γλῶσσα δὲ σταματᾷ ἐδῶ. Ἡ λέξις διάζεται σῶνει καὶ καλὰ νὰ προσαρμοσθῇ σὲ ἀκατάλληλο περιβάλλον. Ἡ λέξις παρατεντώνεται·

α. ἐσῆκωσε τὰ χέρια του, τὸ πρόσωπό του ἀνάφτει (Σαμουήλ)

β. τὸ κάθε πᾶτῆμά της ἀνοίγει μνήμ' ἀχόρταγο (25 Μαρτίου).

γ. Ὑπονοεῖται, μάννα μας γλυκεῖα, τὴν σφραγὶ καρδία σου.

δ. Ὑπονοεῖται ὅτι θέλομε οἱ πικροί. Θέλομ' ἐδῶ σιμά σου

νὰ βλέπωμε τὸ δάκρυ σου κ' ἐμεῖς στὰ βλέφαρά σου

καὶ νὰ τ' ἀκούω ἐπάνω μας ὁλόδραστο νὰ στάζη.

Θέλομε μὲς στὰ σπλάχνα μας νὰ χώνεται, νὰ σφάζη

ὁ στεναγμός σου κοφτερός σὰ δίκωπο μαχαίρι.

Θέλομε τὴν ὀρφάνια σου, θέλομε νὰ μᾶς δέξη μαζί μὲ σένα συφορά καὶ καταδικὴ αἰώνια...

Δὲ θέλομε περιγέλα καὶ ξένου καταφρόνια....

(Ἑλπίδα πρὸς τὴ μητέρα Ἑλλάδα)

Καὶ τὸ παρατένωμα τῆς λέξεως καὶ τῆς φράσεως δημιουργεῖ παρατένωμα τοῦ αἰσθηματος· ἔπειτα ὅμως ἔρχεται τὸ ξεχειλίσμα, χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τοῦ νεοελληνικοῦ πατριωτικοῦ αἰσθηματος. Καὶ σημαντικοῦ μέρους τῆς ἀντίστοιχης ποιήσεως.

3. Καὶ τελικὰ, γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ὁ Βαλαωρίτης μεταχειρίστηκε τὴν γλῶσσα, ὁ Ἀποστολάκης υποστηρίζει τὸ ἑξῆς: «Σωστὰ λοιπὸν θὰ ἔλεγε κανεὶς πὺς μονάχα τὸ μισὸ ἀπ' τὸ θαυμάσιο παράγγελμα τοῦ Σολωμοῦ μπόρεσε ὁ Βαλαωρίτης νὰ δάλη σ' ἐνέργεια: ὑποτάχθηκε στὴ γλῶσσα τοῦ λαοῦ, δὲν ἦταν ὅμως ἀρετὴς νὰ τὴν κυριεύῃ—καὶ ὅμως ἐδῶ εἶναι τὸ ζήτημα κάθε πνευματικοῦ ἀνθρώπου, καὶ, πρῶτα — πρῶτα, τοῦ ποιητῆ»¹⁹

Καὶ ἔτσι ἡ ποίησις τοῦ Βαλαωρίτη μένει μετέωρη· ὅχι ὅμως μόνο σήμερον. Τὴν ἴδια τὴν χρονίαν τοῦ θανάτου τοῦ Βαλαωρίτη (1879) ἔγραψε ὁ Ροΐδης: «Ὅτε ὁ ἀσπὶς (ὁ Βαλαωρίτης) κατόρθωσε νὰ συμπικνωθῇ εἰς ποιητικὸν ἔργον τοὺς πόθους καὶ τὰ οὐνεῖρα γενεᾶς ἀμοιρούσης Ἰδανικοῦ... Ἀλλὰ (ἡναγκάσθη) μὴ εὐρίσκων ζῶντι καὶ αἰσθηματὶ περὶ ἐαυτοῦ ν' ἀφιερώσῃ προσόντα ἀληθοῦς ποιητοῦ εἰς ἔργα ἀρχαιοδύρου καὶ ταχυετού ἀσθημάτων, γλώσσης καὶ ἐθίμων χθεσινῶν μὲν κατὰ τὴν χρονολογίαν, ἀλλ' ὑπὸ πᾶσαν ἄλλην ἔκδοσιν δυστυχῶς ἀπαραχαιρέτων»²⁰. Καὶ 57 χρόνια ἀργότερα (1936) ἐσημειώνει ὁ Ἀποστολάκης: «Ὁ δάκτυλος τῆς Θεῆας Προνοίας καὶ ὁ ὀφθαλμὸς προσορισμὸς τῆς Ἑλλάδας, οἱ ἔννοιες ποὺ δίνουν καὶ παίρνουν στὰ ἔργα τοῦ Βαλαωρίτη, εἶναι ἀχνὴ καὶ κοινὰ ἀντιπεργὰ ἀπὸ μεγαλεῖα περασμένα καὶ ὅχι τὸ ζωντανὸ φῶς τῆς τωρινῆς στιγμῆς»²¹.

Ὁ Βαλαωρίτης, λοιπὸν, ξεκομμένος ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ὅπως εἶδαμε, καὶ χωρὶς πλήρη δεσμό μὲ τὸ παρὸν δὲν μπόρεσε σὰν πατριωτικὸς ποιητὴς νὰ δῇ τὴν πατρίδα σὰν Μορφὴ, δηλαδὴ σὰν κάτι ζωντανό, πρᾶγμα ποὺ θὰ ἔκανε καὶ σήμερον τὴν ποίησις τοῦ Βαλαωρίτη ἀναγνώσιμη. Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ ποίημα «Ἡ πρὸς τὴν πατρίδα ἀγάπη μου».

Δὲν εἶναι διαβατικὸ πουλὶ, ποὺ γιὰ μιά

σχιζεῖ τὰ νέφη καὶ περνᾷ γοργὸ σὰν τὸν

οὔτε κισσὸς, π' ἀναισθητὸς τὴν πέτρα περι-

οὔτ' ἀστραπὴ, ποὺ σδῆνεται χωρὶς ἀστρο-

δὲν εἶναι νεκροθάλασσα, δοῇ χωρὶς σεισμό,

νοιώθω γιὰ σέ, πατρίδα μου, στὰ σπλάχνα

χάλασμο.

Εἶναι φανερό πόσο ἐξωτερικὰ κἀν νὰ συλλάβῃ τὴν πατρίδα· καὶ ὁ τελευταῖος στίχος εἶναι τελειῶς ῥητορικὸς. Ἀκόμη καὶ στὸ «Φωτεινὸ», τὸ καλύτερο, κατὰ γενικὴ ὁμολογίαν, ποίημα τοῦ Βαλαωρίτη, ποὺ καὶ σήμερον ἀκόμη κά- τι μπορεῖ νὰ μᾶς πῇ, προσπαθεῖ ὡς ἐξῆς νὰ συλλάβῃ τὴ μορφὴ τῆς Ἑλλάδας:

Τοῦ πε τὸ πῶς, ἀνάμεσα σὲ τρίβωλα κι ἀγ-

μιά μέρα ἐθέλησε ὁ Θεὸς νὰ σπείρῃ ἕνα λου-

δὲν ἔχε χίλιες ὁμορφιὲς καὶ χίλιες εὐωδίες,

κι ὅπου ὅταν ἐμεγάλωσε καὶ πρόβαλε δρο-

δευτέρος ἡλίου ἔλαμψε, καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ

π' οὔτε δὲν εἶχε ἀνάκαρ κρυφὰ ν' ἀναστε-

τὴ ζέστανε, τὴ στόλισε μ' ἀκούραστα φτε-

τὴν ἔμαθε πῶς νὰ πετᾷ. Καὶ τὸ λουλούδι ἐ-

πῶπρεπε νὰ ν' ἀμάραντο, τὸ δάφνειον Ἑλ-

λάδα.

(Ἑλπίδα Β, στ. 40—48).

Γενικὰ ὅμως ὁ «Φωτεινὸς» δείχνει ὅτι ὁ Βαλαωρίτης ἦταν ποιητὴς καὶ ἡ ἐκτίμησις αὐτῆς γιὰ τὸ «Φωτεινὸ» ἦρθε ἀπὸ διαφορετικὰς μεριῆς καὶ ἀπὸ ἀνθρώπους ποικίλων τοποθετήσεων καὶ μπόρεσε νὰ δοῇ, 91 χρόνια μετὰ τὴ συγγραφή του, ἐκδοτὴ στὸ πρόσωπο ἐνὸς ἀπὸ τοὺς καλύτερους νεοελληνιστῆς φιλολόγους.²² Γιὰ ὅλα αὐτὰ νομίζω πὺς ὁ Βαλαωρίτης μπορεῖ νὰ δεῖξῃ πολὺ καλὰ τὸν κίνδυνον ποὺ διατρέχει κάθε στρατηγικὴ λογοτεχνία νὰ ξεκοπῇ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ τὸ παρὸν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. «Υπάρχει ἕνα ὄφος πραγμάτων καὶ ἕνα ὄφος λέξεων» καὶ αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ὁ Δάντης πέθανε στὴν ἐξορία, καὶ αὐτὸς εἶναι

ὁ λόγος πὺ στεφάνωσαν τὸν Πιτράρχη στὸ
Καπιτώλιο»

Πιραντέλο.

2. Παλαμᾶ, "Ἀπαντα, τόμ. 8, σελ. 207.
ἔκδοση Γκοδόστη.

3. Παλαμᾶ, ἑ.ἀ. σελ. 242

4. Γ. "Ἀποστολάκη, "Ἀριστοτέλης Βαλαω-
ρίτης, σελ. 52.

5. Τὰ "Ἀπαντα τοῦ "Ἀριστοτέλη Βαλαω-
ρίτη, ἐπιμέλεια Κλ. Παράσχου, τόμ. Α, σελ.
308. Σ' αὐτὴ τὴν ἔκδοση γίνονται οἱ παρα-
πομπές.

6. Τὰ "Ἀπαντα ἑ. ἀ. σελ. 78.

7. Πολυλᾶ, Προλεγόμενα, κεφ. 16.

8. Διαλέξεις περὶ "Ἑλλ. ποιητῶν τοῦ 10'
αἰῶνος, τόμ. Β', σελ. 114.

9. Τὰ "Ἀπαντα ἑ. ἀ. σελ. 167.

10. Διαλέξεις... ἑ. ἀ. σελ. 93.

11. Γιαυτὸ τὸ θέμα περισσότερα στὸ "Ἀ-
ποστολάκη, ἑ. ἀ. σελ. 43 κ.ἑ.

12. "Ακαδημίας "Ἀθηνῶν, "Ἑλληνικά δημο-
τικά τραγούδια, τόμ. Α' σελ. 192.

13. Τὰ "Ἀπαντα... τόμ. Β' σελ. 582.

14. "Ἐνθ' ἄν. σελ. 46.

15. Τὰ "Ἀπαντα τόμ. Β', σελ. 580.

16. "Ἐνθ. ἄν. σελ. 532.

17. "Ἀπαντα, τόμ. 8, σελ. 211.

18. Τὰ "Ἀπαντα, τόμ. Α' σελ. 191.

19. "Ἀποστολάκη, Ἐνθ. ἄν. σελ. 26.

20. "Ἐμμ. Ροῦδου, "Ἀριστοτέλης Βαλαω-
ρίτης. "Ἡ ὥραία αὐτὴ μελέτη δρισκεται στὴ Βα-
σικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. 20, σελ. 219—228.

21. "Ἀποστολάκη, Ἐνθ. ἄν. σελ. 55.

22. Α. Βαλαωρίτη, Φωτεινός, ἐπιμέλεια Γ.
Π. Σαββίδη, ἑ.δ. "Ἑρμῆς" 1970.

"Ἀρης Δρουκόπουλος

ΔΥΟ ΠΟΙΗΤΕΣ

ANDREI VOZNEZENSKY

SAN FRANCISCO - KOLOMENSKOYE

Τὸ Σάν Φραντσκο εἶν' τὸ Kolomenskoye'

Φῶς μέσ' στὸ λόφο

Τὰ ὕψη του

δροσάτα σὰν πηγαδίσιο νερὸ

Σ' ἀγαπῶ, Σάν Φραντσκο·
μεμβρανοκολλημένες προσόψεις
ὕπερῃπτανται πάνω μου
πλημμυρίζοντας ὄψος.

Τὸ σούρουπο, οἱ κύβοι τοῦτοι
πὺ τὴ μέρα
ἀνεμίζονται γιομίζουν κυανότητα
σὰν διάφανοι καπνιστὲς
ρουφώντας ἀπ' αἰσίο καπνὸ.

Σαράκι ἢ συνείδηση
τῆς προδοσίας τῶν ἀνείρων
τῆς νιότης μου
ψαλλιδισμένη ἀπ' τὸν οὐρανὸ
καρφισμένη σὲ γέφυρες.
"Ἀρχιτεκτονικὴ μου νιότη
θ' ἀνάψω τὸ τσιγάρο μου ἀπ'
τῆς φλόγες σου,
ὠχρὰ ἀπ' ἀγάπη χεῖλ'ι σφιχτά,
ἀκύνοντας ἀπὸ ψηλά.

Σάν παπούτσια ἔξω ἀπ' τῆς πόρτες
σὲ κάμαρες ξενοδοχείων
λιμουζίνες συνωστίζονται γραμμὴ
λὲς καὶ πέταξαν ἄγγελοι
κι ἀπόμειναν οἱ γαλότσες τους

Δὲν εἶμαστε ἄγγελοι. "Ἐνας μπάσταρδος
γραφειοκράτης

σφράγισε ἓνα διασπαστήριο—τόσο τὸν
ἐνοιαζε....

Στέναζε γιὰ λόγου μου, Σάν Φραντσκο

Στέναζε γιὰ λόγου μου, Kolomenskoye

μετάφραση ἀπ' τ' ἀγγλικά

Χρήστος Τσιάνης

* ψηλὸ καμπαναριὸ κοντὰ στὴ Μόσχα

EYGKENI BINO KOYPOΦ

BIBLIO PARAPONON

Κάθε σιδηροδρομικὸς σταθμὸς διατηρεῖ βιβλίο
παραπόνων,
Καὶ, ἂν τὸ ζητήσετε, χρωστοῦν νὰ σὰς τὸ
δώσουν.

Δὲ θάταν ἀσχημὴ ἰδέα, νομίζω,
"Ἄν ἡ αἰωνιότητα εἶχε ἓνα βιβλίο σὰν αὐτό:
Τότε δὲν θ' ἀναγκάζονταν ν' ἀποσιωποῦν τὴ

θλίψη τους οἱ ἄνθρωποι.
Δεῖλὰ, ἐπιφυλαχτικὰ στὴν ἀρχή, θάθελαν ὁ-
λοὶ νάρθουν, καταθέτοντας

Τοὺς πόνους ποὺ βαστάζουν, τῆς ὁδίας πο-
νὲς γεννημένοι νὰ ὑποφέρουν.

Στὴν παγκόσμια προσοχὴ καὶ κρίση.
Πόσο τότε θὰ μέναμε ἐκπληχτοί, τὸ ἔρω,
Πλαί σὲ μὰ ἐγγραφὴ μισῆς σειράς,

γραμμένης
"Ἀπὸ κείνη τὴ γυναῖκα, ποὺ ριγμένη στὰ κά-
κελά του.

"Ἐκλαγε στὸ πάρκο χτὲς τὸ δρόμο.

Μεταφρ. ἀπ' τ' Ἀγγλικά

"Ἀντώνης "Ἐλευθεριότης

* "Ἡ ἀγγλικὴ μετάφραση τοῦ W. H. Auden
Περιλαμβάνεται στὴ συλλογὴ του «About the
house» (1965).